

Nr 160

Av herrar **Adolfsson** och **Lager**, om *förstatligande av oljehandeln*.

(Lika lydande med motion nr 190 i Andra kammaren)

Vilken betydelse som tillmätas frågan om formerna för oljehandeln i Sverige framgår av att spørsmålet föranlett statliga utredningar samt av att frågan vid upprepade tillfällen förts inför riksdagen motionsvägen. Redan i arbetarrörelsens efterkrigsprogram ägnades problemet stort intresse, varvid särskilt påpekades att gynnsammare importvillkor torde kunna erhållas, om landets inköpsbehov samlas på en hand. Efterkrigsprogrammet förordade oljehandelns förstatligande och tillfogade beträffande de gynnsamma verkningarna härav även, att mellanhandsvinsterna därigenom skulle minskas samt att effekten vidare skulle bli en rationaliserad och förbilligad importhandel.

Motståndarna till ett förstatligande av oljehandeln argumenterar gärna med att det dock är *svenska* företag som sköter importen av brännolja. Även om så vore fallet, skulle detta enligt vår mening inte kunna utgöra motiv för att avstå från det förstatligande, som 1945 års oljeutredning föreslog. Vidare förhåller det sig så, att dessa svenska firmor endast är dotterföretag till de stora oljetrusterna ute i världen. För de avgörande delarna av bensin- och brännoljeimporten svarar således i realiteten dessa internationella trustar och inte de svenska firmor som åberopas. Trusterna behärskar likaså de dominerande delarna av distributionsapparaten.

Svenska Esso med 1 200 anställda och två dotterbolag ägs av den stora amerikanska oljetrusten Standard Oil — d.v.s. finanshuset Rockefeller. Caltex Oil med över 1 000 anställda är dotterbolag till det likaledes amerikanska California Texas Oil Corp. Svenska Gulf Oil Co med över 1 200 anställda och tre dotterbolag hör till Gulf Oil Corp., USA. Mobil Oil AB ägs likaså av en USA-trust, nämligen Socony Mobil Oil.

AB Svenska Shell med över 1 500 anställda och två dotterbolag hör till den brittisk-holländska trusten Royal Dutch-Shell. Svenska BP Olje AB med 1 300 anställda och sex dotterbolag ägs av Anglo-Iranian-Oil, i vilket den brittiska staten innehar en tredjedel av aktiekapitalet.

Av redogörelsen framgår att det i förekommande fall endast är firmabeteckningen inom vårt land som är svenskt betnad.

Även om vissa motverkande tendenser framträtt bl. a. genom de ökade inköpen av olja från Sovjetunionen och genom utvecklingen av det kooperativa oljeföretaget, har de stora utländska trusterna alltså det dominerande inflytandet inom distributionen av olja och bensin. De har också på

olika sätt byggt ut sina positioner under den senaste tiden. Shell har sålunda köpt halva aktiestocken i det av Stora Kopparberg tidigare helägda Koppartrans Olje AB. Därigenom får Shellkoncernen raffinaderi i Sverige. Överenskommelse träffades i samband med köpet om att Shell skulle starta en petrokemisk industri, vari Stora Kopparberg äger rätt att delta med 50 %.

Detta utländska trustvälde inom oljehandeln i Sverige och beträffande den på petroleumprodukter grundade kemiska industrien utgör för landet och för konsumenterna av oljeprodukter ett allvarligt problem. Förhållandena inom oljehandeln medför monopolprissättningar och ett godtyckligt rabatteringsystem, vilket sistnämnda kommit särskilt starkt till uttryck under de senaste åren. Likaså bör skatteflykten uppmärksammas i detta sammanhang. Förekomsten av ett flertal oljebolag har vidare medfört överdimensionering av distributionsapparaten och en snedvridning av densamma. Självfallet fördyrar även detta produkterna för konsumenterna. Som oljeutredningen av år 1945 påpekade består också en fara i att dessa utländska jätteföretag får ett dominerande inflytande i ett neutralt land.

Vad beträffar den på petroleumprodukter grundade kemiska industrien kan erinras att Standard Oil of New Jersey lyckades komma först i gång med uppbyggnaden av en petrokemisk industri i Sverige genom sitt dotterbolag Svenska Esso. Det amerikanska bolaget erhåller således genom krackningsanläggningen i Stenungsund ett dominerande inflytande inom denna nyckelindustri. Men medan dess investeringsutgifter för denna anläggning begränsas till ett par hundra miljoner får samhället investera cirka en halv miljard på byggnadsprojekt och annat i anslutning till den petrokemiska industriens skapande.

Oljeutredningen av år 1945 påpekade, att den svenska oljehandeln icke är större än att den organisatoriskt väl kan ombesörjas av ett enda företag. Utredningen tillfogade: »Förekomsten av varje ytterligare sådant betyder minskade möjligheter att tillgodogöra sig de ekonomiska och andra fördelar som följer med en samordning av inköp och investeringar samt av den administrativa verksamheten.»

Sedan detta påpekande gjordes har brännoljaförbrukningen i vårt land visserligen ökat. Men detta kan inte innebära att frågan om ett enda import- och distributionsföretag — ett statligt — inaktualiserats. Enligt vår mening ger den ökade brännoljaförbrukningen tvärtom ytterligare ett argument för oljehandelns förstatligande.

Vi betraktar det som kränkande för nationalmedvetandet och såsom skadligt för svensk ekonomi att de stora utländska trusterna har huvudinflytandet över bl. a. oljeimporten till vårt land liksom över handeln med bensin och andra brännoljor. Betydande vikt vid bedömningen av hela denna fråga måste också formerna för distributionen tillmätas. Genom förstatligande av oljehandeln skulle bl. a. följande fördelar vinnas:

detaljdistributionen skulle kunna rationaliseras och förbilligas och kundernas kostnader därigenom minskas;

en bättre geografisk fördelning av depåerna kunde genom statens försorg ske, varigenom transportkostnaderna reducerades;

lägre frakter kunde åstadkommas genom en egen transportflotta;

extrabeskattningen genom monopolpriserna upphörde;

oljehandels anställda kunde beredas tryggare och bättre arbets- och levnadsvillkor.

En bättre varubytesbalans kunde åstadkommas, däribland genom de nya fördelaktiga inköpskällor som uppstår när rörledningen från de sovjetiska oljekällorna till en baltisk östersjöhamn blir färdiga.

Materialet i 1945 års oljeutredning gav vid handen att oljehandeln redan vid den tidpunkten var övermogen för förstatligande. De senaste årens utveckling har gett ytterligare material för en sådan bedömning, varför under-tecknade nu ånyo reser frågan om förstatligandet.

Med stöd av det anförda föreslås,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om kompletterande utredning och förslag syftande till förstatligande av oljehandeln i Sverige.

Stockholm i januari 1963

Gunnar Adolfsson

Fritjof Lager